

ZAŠTITA OD KREDITNOG RIZIKA OPTIMIZACIJOM KREDITNOG PORTFOLIJA I POLITIKOM REZERVISANJA

Abstrakt: Naučno utemeljenim upravljanjem kreditnim rizikom moguće je dosledno primeniti model određivanja cene bankarskih kreditnih proizvoda koji u strukturi cene uključuju premiju za rizik. Na taj način, banci je omogućeno da iz svojih prihoda pokriva rizike neplaćanja po uzetim kreditima i ujedno zadržava profitnu orijentaciju uz poštovanje načela likvidnosti i sigurnosti, ali bez aktiviranja kolaterala. Pored toga, za agregatnu zaštitu banke od svih rizika, uključujući i kreditni rizik, nameće se kapitalizacija banke kao njena trajna orijentacija uz permanentnu diverzifikaciju portfelja na načelima naučnih saznanja. Politika rezervisanja podrazumeva, pre svega, strateški važno podizanje nivoa kapitalnih rezervi, pa se kao antipod multiplikaciji aktive promovise kapitalizacija banke, što podrazumeva njenu zaštitu od rizika na duži rok. Pored toga, značajno je da banka sprovodi politiku oblikovanja rezervi na teret tekućeg prihoda, što podrazumeva koncept dinamičnog rezervisanja kojim je moguće permanentno merenje rizika sadržanog u kreditnom portfelju, te njegovo vrednovanje srazmerno aktuelnom privrednom ciklusu.

Ključne reči: kreditni rizik, portfolio, kapital banke, posebne rezerve, kreditna politika.

Uvod

Problematika kreditnog rizika i izloženosti banke kreditnom riziku nadilazi i prevladava tekuću preokupaciju bankarskog menadžmenta. Veći prinos i veći rizik prirodne su suprotnosti kreditnog posla, ali banka kao profesionalna kreditna institucija mora ulaziti u kreditne poslove odlučno, ali samo do nivoa kontrolabilnosti rizika.

Strategija upravljanja kreditnim rizikom sastavni je deo sveobuhvatne rizične strategije banke. Strategijom kreditnog rizika banka definiše svoj nastup na tržištu i to po proizvodima, granama delatnosti, geografskom području i klijentima. U zavisnosti od strategijom usvojenog rizičnog apetita,

¹ rperic@mi.gov.rs

banka će oblikovati svoj kreditni portfelj, kontrolisaće njegovu strukturu i usklađivaće je u skladu sa strateškim opredeljenjem banke.

1. Diverzifikacija kreditnog portfolija

Kreditni portfolio može se posmatrati kao skup uloženih delova, odnosno skup pojedinačnih kreditnih proizvoda. Ako kreditni proizvodi obuhvataju kredite klijenata, garancije izdate u njihovu korist, avalirane menice, razne oblike obveznica, tada je reč o kreditnom portfoliu koji sadrži portfolio garancija, obveznica, menica, itd. Prema tome, portfolio je kombinacija imovinskih delova kojima menadžment može upravljati sa ciljem maksimiranja rentabilnosti, odnosno prinosa na svoje aktive uz određeni kontrolabilan stepen rizika.

Upravljanje kreditnim rizikom pretpostavka je upravljanja kreditnim portfoliom, bez obzira da li je reč o kreditnom portfoliju koji, na primer, sa portfoliom obveznica čini ukupni kreditni portfolio, ili se upravlja kreditnim rizikom u užem smislu, odnosno rizikom sadržanim samo u odobrenim novčanim kreditima. U svakom slučaju, fundamentalne pretpostavke teorije portfolija trebalo bi da budu okosnica upravljanja kreditnim rizikom, odnosno kreditnim portfoliom.

Osnovna pretpostavka teorije portfolija jeste teza da je rizičnost jednog dela portfolija različita i to manje od iste čestice izvan portfolija. Po istoj teoriji varijansa, odnosno standardna devijacija prihvaćene su mere rizičnosti portfolija. Na osnovu takvih pretpostavki moguće je očekivati da investitori nastoje umanjiti rizik na način da umesto ulaganja u jedan samostalan plasman oblikuju takav kreditni portfolio koji bi imao više od dve vrste plasmana.

Dakle, po osnovnoj teoriji portfolija standardna devijacija ukupnog portfolija manja je od merene sredine standardne devijacije dva dela koji čine taj portfolio.

Ako ukupan portfolio sadrži više različitih vrsta uloženih delova koji su u slaboj međusobnoj vezi, rizičnost ukupnog portfolija se smanjuje. Reč je o učinku diverzifikacije zbog kojeg su oscilacije prinosa portfolia manje od oscilacija pojedinačnih delova u portfoliu. Ako se elementi osnovne teorije upravljanja portfoliom ugrade u koncepciju upravljanja rizikom u bankarstvu, onda se da pretpostaviti da pojedini uloženi deo portfolija može predstavljati pojedini kreditni proizvod i da između više kreditnih proizvoda, koji čine kreditni portfolio, postoji međusobna koleracija. Što je više raznovrsnih kreditnih proizvoda to su veće moguće kombinacije parova kreditnih proizvoda i variranja njihovih prinosa.

Diverzifikaciju kreditnog portfolija banke treba razumeti kao nastojanje menadžmenta banke da se proširi broj bankarskih proizvoda, broj klijenata, broj grana delatnosti koje se kreditiraju i broj geografskih lokacija koje se kreditiraju.

Rezultat koji se želi postići diverzifikacijom svakako je smanjenje izloženosti kreditnom riziku. Diverzifikacija i koncentracija kreditnog rizika dva su suprotna pojma i svaka nova diverzifikacija razbija postojeću koncentraciju rizika menjajući strukturu kreditnog portfolija.

Ako se pretpostavi da neka banka nema usvojenu strategiju upravljanja kreditnim rizikom, pa usled toga nema ni zadovoljavajući kreditni portfolio, smernice za oblikovanje strategije upravljanja kreditnim rizikom bi mogle biti sledeće:

1. Smanjenje udela novčanih kredita prema aktivi sa 70% na manje od 60%.
2. Preusmeravanje kreditnih plasmana iz trgovine u građevinarstvo, mašinogradnju i turizam, tako da u strukturi kreditnog portfolija bude sledeća koncentracija kreditnih proizvoda po delatnostima:
 - trgovina manje od 30%
 - građevinarstvo više od 35 %
 - mašinogradnja više od 15%
 - turizam više od 15%

Tabelarni prikaz koncentracije i diverzifikacije portfolija mogao bi se prikazati kao na slici:

KREDITI / AKTIVA > 70 %	KREDITI / AKTIVA < 60 %
KREDITI FIZIČKIM LICIMA/UKUPNI KREDITI <30%	KREDITI FIZIČKIM LICIMA/UKUPNI KREDITI <30%
KONCENTRACIJA PORTFOLIJA <ul style="list-style-type: none"> • krediti trgovini > 40 % • krediti građevinarstvu < 15 % • krediti mašinogradnji < 5 % • krediti turizmu < 10 % • finansijske garancije trgovini > 30 % • finansijske garancije građevinarstvu 0 % 	DIVERZIFIKACIJA PORTFOLIJA <ul style="list-style-type: none"> • krediti trgovini < 40 % • krediti građevinarstvu > 35 % • krediti mašinogradnji > 15 % • krediti turizmu > 20 % • finansijske garancije trgovini 0 % • finansijske garancije građevinarstvu 15 %
GEOGRAFSKA KONCENTRACIJA 1. 10 filijala	GEOGRAFSKA KONCENTRACIJA 2. 12 filijala
2002.	2006.

Tabela 1: Koncentracija i diverzifikacija kreditnog portfolija

3. Povećati udeo kredita fizičkim licima na nivo od 40% ukupno odobrenih kredita.
4. Povećati broj filijala otvaranjem novih u drugim regionima.

Iz Tabele 1. koncentracije i diverzifikacije kreditnog portfolija može se zaključiti da ciljna diverzifikacija kreditnog portfolija obuhvata četiri segmenta: smanjenje udela kredita u aktivni, povećanje kredita fizičkim licima u ukupnim kreditima, drugačije raspoređivanje ukupnog kreditiranja po granama delatnosti i povećanje geografskih područja kreditiranja.

2. Politika formiranja rezervi u funkciji smanjenja kreditnog rizika

Politika formiranja rezervi podrazumeva usvajanje smernica i načela za zaštitu i smanjenje izloženosti banke kreditnom riziku i riziku solventnosti. Izvor za formiranje rezervi iz uobičajenog toka poslovanja su prihodi banke koje ona zarađuje prodajom svojih proizvoda. Ako se iz razmatranja isključe specifičnosti zahteva centralne banke za formiranje obaveznih novčanih rezervi, možemo razlikovati dve vrste rezervi: rezervisanje na teret tekućeg prihoda banke i kapitalne rezerve.

Rezervisanja na teret tekućeg prihoda trebalo bi da oslikavaju aktuelnu rizičnost privrednog okruženja u kojem posluju banke. Smisao takvih rezervisanja je pokriće od identifikovanih gubitaka kao i formiranja zaštite od mogućeg pojavljivanja kreditnog rizika za vreme kreditnog ciklusa.

Nasuprot tome, kapitalne rezerve formiraju se nakon podmirenja poreskih obaveza banke nakon završetka poslovne godine i predstavljaju zaštitu od rizika solventnosti banke, odnosno dugoročnu ili stratešku zaštitu koja bi trebalo da nadomesti moguće slabosti u prethodno aktiviranim rezervisanjima na teret tekućeg prihoda.

3. Rezervisanja na teret tekućeg prihoda

Rezervisanja po svojoj biti predstavljaju nadoknađivanje izgubljene vrednosti kreditnog plasmana za koga menadžment procenjuje da ga nije moguće nadoknaditi iz redovnog kreditnog potraživanja u izveštajnom periodu. Reč je o rezervisanjima za loše odobrene kredite i date garancije, odnosno plasmane koji podležu klasifikaciji rizične aktive za koju se po određenoj metodoligiji zahteva pokriće iz tekućih prihoda banke. Prema tome, rezervisanjima banka bi realno trebalo da prikaže uticaj rizika na projektovanu dobit banke.

U bankarskoj teoriji i praksi postoje razni kriterijumi prema kojima se može definisati politika rezervisanja na teret tekućeg prihoda, ali je bitno da se u politiku ugradi rizična klasifikacija klijenta i visina troškova za usklađivanje kreditnog portfolia. Ugrađivanjem ova dva faktora, menadžment banke će moći proceniti da li je premija za rizik neplaćanja u ceni kreditnog plasmana bila dovoljna i koji iznos iz tekućeg prihoda treba rezervisati da bi se ubuduće realnije iskazala dobit banke.

Ako je banci novčani kredit dominantan proizvod, onda je kvalitetna kreditna analiza i usvojena procedura kreditnog procesa najbolja zaštita od kreditnog rizika, a kao rezultat takve zaštite trebalo bi da bude i manja vrednost troškova usklađivanja za loše plasmane. U tom smislu, moguće je da kreditni menadžeri razrade vlastite modele za praćenje kredita na načelima novčanog toka. Tako, na primer, svako zakašnjenje ugovorom definisane dinamike otplate kredita može premestiti klijenta u rizičniju kategoriju, do mere da se za ukupan iznos odobrenog kredita formiraju rezerve smanjenjem bilansne pozicije na računu dobiti i gubitka. Takav menadžerski pristup formiranja rezervi na teret tekućeg prihoda nije i ne mora biti podudaran sa rizičnom klasifikacijom koju propisuje i zahteva centralna banka. Interno bilansiranje kreditnog portfolija na načelima novčanog toka može ojačati novčano utržive imovinske stavke kreditnog portfolija i aktuelizovati probleme naplate nekvalitetnih kreditnih potraživanja.

U zemljama sa razvijenim bankarskim sistemima postoji široka lepeza pristupa politici rezervisanja za plasmane koji su izgubili na vrednosti i na osnovu tog posledičnog vrednovanja kreditnog portfolija. Međutim, danas su aktuelna dva pristupa - tradicionalni i alternativni. Različiti pristupi vrednovanja kreditnog portfolija pretpostavljaju i primenu različitih metodologija i tehnika rezervisanja za loše plasmane, što može kao rezultat da ima značajne razlike u iskazivanju profita banke.

To se posebno odnosi na primenu tradicionalnih metoda rezervisanja, koje su zasnovane na računovodstvenom načelu nastanka događaja, što u krajnjem slučaju može dati iskrivljenu sliku o zaradi banke u izveštajnom periodu.

Nasuprot tradicionalnom pristupu formiranja rezervi, dinamično rezervisanje predstavlja savremeni alternativni pristup koji omogućava realnije iskazivanje vrednosti kreditnog portfolija, što implicira i realnijem prikazivanju zarade banke u izveštajnom periodu.

4. Tradicionalni metod rezervisanja za gubitke po kreditnim plasmanima banke

Zajednička osobina svake politike rezervisanja za potencijalne gubitke po odobrenim zajmovima i datim garancijama je direktan uticaj vrednosti rezervisanja na smanjenje zarade banke u izveštajnom periodu.

U bilansnim izveštajima banke rezervisanja se mogu iskazati na tri načina:

1. Posebne rezerve,
2. Opšte rezerve i
3. Direktan otpis kreditnih potraživanja.

1. Posebne rezerve se, u skladu sa terminologijom koju primenjuje NBS, iskazuju bilansno i nazivaju se posebne rezerve za identifikovane potencionalne gubitke. Njihov alikvotni deo za pripadajuću godinu, kojim se tereti račun dobiti i gubitka, iskazuje se pod nazivom „trošak rezervisanja“. U revizorskim izveštajima banaka, u bilansnim izveštajima najčešće se upotrebljava pojam „posebne rezerve“, „rezervisanja za potencionalne gubitke po kreditima i garancijama“, dok se u računima dobiti i gubitka pojavljuju termini „rezervisanja za sumnjiva i sporna potraživanja“, „ispravke vrednosti“, itd.

To su rezerve koje banka izdvaja na teret tekućih prihoda uvek kada utvrdi smanjenje vrednosti pojedinog kreditnog potraživanja, u smislu nemogućnosti naplate kredita po ugovorenoj dinamici i iznosu. Reč je o rizičnoj klasifikaciji klijenta koju u uređenim monetarnim sistemima propisuje centralna monetarna vlast (narodna banka).

Smisao formiranja posebnih rezervi je priznavanje stvarnih gubitaka po odobrenim kreditima, što u praksi treba razumeti kao permanentno smanjenje vrednosti kreditnih potraživanja do one vrednosti kreditnog portfolija koji se može naplatiti. Prema tome, nameće se potreba za razlikovanjem gubitaka koji su nastali po kreditnim plasmanima od gubitaka od kreditnog rizika.

Gubitak od kreditnih plasmana predstavlja novčani gubitak koji je već nastao kao posledica neplaćanja dužnika po odobrenom kreditu, dok je kreditni rizik u stvari verovatnoća da bi taj gubitak mogao uslediti u nekom budućem vremenskom periodu.

U tom smislu, treba zaključiti da posebne rezerve za identifikovane potencionalne gubitke treba formirati tako da budu dovoljne za pokriće gubitaka koji su se već pojavili u kreditnim poslovima banke.

2. Opšte rezerve (posebne rezerve za neidentifikovane gubitke) predstavljaju iskazivanje troškova na teret tekućeg prihoda kojima banka priznaje potrebu za dodatnom zaštitom od rizika i to u sledećim slučajevima:

- kada rezerve za identifikovane potencionalne gubitke nisu bile dovoljne,
- postojanje kreditnih potraživanja koja su izgubila na vrednosti, ali još nisu identifikovana,
- postojanje kreditnih potraživanja koja još uvek imaju redovnu otplatu, ali postoje saznanja da bi mogla izgubiti na kvalitetu usled nepovoljnih privrednih kretanja ili loših ekonomskih prognoza u određenom sektoru.

Smisao opštih rezervi ogleda se u potrebi realnijeg iskazivanja rizičnosti kreditnog portfolija unutar kojeg se mogu prepoznati različite rizične gradacije kredita koji su već, verovatno, izgubili na vrednosti, ali nisu identifikovani.

Svetska bankarska praksa poznaje primenu fiksnog procenta aktive ponderisane po stepenu rizika kojim se formiraju opšte rezerve na teret prihoda u izveštajnom periodu. U srpskoj bankarskoj praksi zakonska je obaveza banaka da na teret prihoda (iskazane neraspoređene dobiti) u obračunskom vremenskom periodu obračunaju 2% opštih rezervi za neidentifikovane gubitke na osnovicu, koju čini vrednost plasmana raspoređenih u kategoriji "A".²

3. Direktni otpis kreditnih potraživanja predstavlja tehniku smanjenja vrednosti aktivnih delova (kredita) kreditnog portfolija uz istovremeno terećenje tekućeg prihoda za neplaćene iznose po kreditnim potraživanjima. Smisao direktnog otpisa kreditnih potraživanja jeste da se bilansna vrednost kreditnog portfolija umanji za nenaplaćeni iznos kredita do roka dospeća, odmah po saznanju da se dug po odobrenom kreditu neće u celosti naplatiti u ugovorenom izveštajnom periodu. Međutim, to ne znači da se ispravkom vrednosti ili otpisom potraživanja banka odriče prava da naplati dug iz koleterala ili u mogućem sudskom, odnosno vansudskom postupku.

Ako se prilaz rezervisanjima za potencionalne identifikovane i neidentifikovane gubitke i buduće neočekivane gubitke podeli prema svrsi, pokriću i uticaju na bilans, to možemo prikazati na slici.

U Tabeli 2. prikazana je svrshodnost rezervisanja u bankarskom poslovanju. Smisao rezervisanja je da se osiguraju dovoljni iznosi novčanih

² Zakon o bankama, član 31. (Odluka o klasifikaciji aktive i vanbilansni), "Službeni glasnik RS" br. 107/2005

OPIS VRSTE GUBITAKA	POKRIĆE GUBITAKA OD KREDITNIH AKTIVNOSTI		
	OČEKIVANI GUBICI	NEOČEKIVANI GUBICI	PROMENA BILANSNE VREDNOSTI
Stvarni identifikovani gubici	Osigurano iz prihoda posebnim rezervama	Osigurano iz prihoda posebnim rezervama	Smanjenje bilansa
Stvarni neidentifikovani gubici	Osigurano iz prihoda opštim rezervama	Neosigurani, pokriće iz jemstvenog kapitala banke	Bilansni se smanjuju, vanbilansni imaju neutralan uticaj
Budući gubici	Osigurano opštim dodatnim rezervama iz kapitala banke	Neosigurani, pokriće iz jemstvenog kapitala banke	Neutralan uticaj

Tabela 2: Podela gubitaka po osnovu njihovog pokrića i uticaja na bilans

sredstava za pokriće očekivanih i neočekivanih gubitaka iz operativnog poslovanja banke, odnosno od njenih prihoda bez aktiviranja sredstava obezbeđenja po odobrenim plasmanima. Ostaje nepokrivena *siva zona*, koja se odnosi na one gubitke čiji nastanak nije moguće predvideti pa je potrebno obezbediti njihovo pokriće dodatnim iznosom jemstvenog kapitala banke.

5. Dinamično rezervisanje u funkciji zaštite od kreditnog rizika

Dinamično rezervisanje za loše plasmane je metodologija vrednovanja koja identifikuje i kvantifikuje promene u kvalitetu kreditnog portfolija, odmah kada se ta promena i pojavi, umesto čekanja na ispravku vrednosti koja bi mogla nastati do kraja kreditnog ciklusa.³ Metodologijom dinamičnog rezervisanja moguće je meriti globalni rizik kreditnog portfolija u bilo kom vremenskom periodu, pa je tako osiguran objektivniji pristup rizičnom okruženju banke.

Tom metodologijom uz stalno nadziranje nad povećanjem kreditnog portfolia nivo rezervisanja se menja promptno i u toku dužeg vremenskog perioda, reflektujući tako uticaj promena ekonomskog ciklusa na kreditni proces.

Dinamično rezervisanje odvija se u šest faza:

1. Podela kreditnog portfolija u homogene grupe,
2. Utvrđivanje faktora potencionalnih gubitaka po odobrenim kreditima,
3. Prilagođavanje promenama uslova poslovanja,

³ White, P. PricewaterhouseCoopers, Internal publication "Dynamicsprovisioning", London, 1998.

4. Prilagođavanje do preostalog vremena dospeća,
 5. Procena pripadajućeg agregatnog rizika portfolija,
 6. Modeliranje odnosa posebnih i opštih rezervi.
1. Podela kreditnog portfolija u homogene grupe: svaki kreditni portfolio moguće je podklasifikovati u homogene grupe sa sličnim karakteristikama. Ključno određenje podklasifikacije može biti verovatnoća neplaćanja po kreditima što bi u praksi moglo obuhvatiti klijente u istoj privrednoj grani i geografskom području sa približno istim pokazateljima poslovanja. Da bi takva podkvalifikacija bila moguća potrebno je prethodno izvršiti grubu klasifikaciju portfolija: kredite date privredi, kredite date preduzetnicima i kredite odobrene stanovništvu. Rizična klasifikacija je predmet menadžerske procene, a ako je ugrađena u formiranje cene bankarskih proizvoda (premije za rizik), onda je i podela unutar kreditnog portfolija na bazi premije za neplaćenje po ugovoru o kreditu praktično brz i jednostavan postupak.
 2. Utvrđivanje faktora potencionalnih gubitaka po odobrenim kreditima - cilj ove faze je da se odredi pokazatelj istorijskog gubitka. Ovaj pokazatelj po modelu dinamičnog rezervisanja rezultat je množenja dva faktora, verovatnoće neplaćanja kreditnog dužnika i potencionalnog iznosa gubitka po kreditu, što se može prikazati sledećom formulom: Verovatnoća neplaćanja po kreditu je sastavni deo pri određivanju cene kreditnih proizvoda i na osnovu statističkih podataka kojima raspolaže banka vrlo lako se utvrđuje za svaku homogenu grupu kreditnog portfolija.

Verovatnoća neplaćanja po kreditu	x	Potencionalni iznos gubitka po kreditu	=	Pokazatelj istorijskog gubitka
---	---	--	---	--------------------------------------

Potencionalni iznos gubitka po kreditu, kao istorijska vrednost izgubljene vrednosti kredita, može se obezbediti iz statistike banke za svaki pojedinačni kredit koji je u određenoj meri ili potpuno nenaplativ. Posle svega moguće je napraviti poređenje verovatnoće neplaćanja po kreditu sa posledično dokazanim gubicima po neplaćanju pojedinačnih, ali i agregatnih stavki kredita.

3. Prilagođavanje promenama uslova poslovanja: ova faza se zahteva kada se primena istorijskog faktora pokazatelja gubitka pokaže neadekvatnom. Ako je, na primer, pokazatelj istorijskog gubitka izračunavan u uslovima niske inflacije, niskih kamatnih stopa i smanjenja nezaposlenosti, njegova primena na kreditni portfolio u uslovima rasta inflacije, kamatnih

stopa i nezaposlenosti bila bi neprimerena. U tom slučaju, na kreditni portfolio primenio bi se pokazatelj istorijskog gubitka sa većom stopom od pokazatelja iz prethodnog perioda.

4. Prilagođavanje do preostalog vremena dospeća: ovde je reč o još jednom prilagođavanju pokazatelja istorijskog gubitka u odnosu na vreme trajanja izloženosti kreditnom riziku. Što je duže vreme izloženosti, odnosno što je duži otplatni period po kreditima, veća je verovatnoća da će nastati gubitak.

Na ovom faktoru prilagođavanja zasniva se i bitna razlika između dinamičnog rezervisanja i ostalih načina formiranja rezervi.

5. Procena pripadajućeg agregatnog rizika portfolija: u ovoj fazi sublimiraju se prethodna saznanja sa kojima se pokazatelj istorijskog gubitka koriguje do nivoa sadašnjeg gubitka po kreditima i potom množi sa vrednošću kreditnog portfolija.

To je moguće prikazati na sledeći način:

Kao što pokazuje Tabela 3, faktor gubitka po kreditima izveden je iz

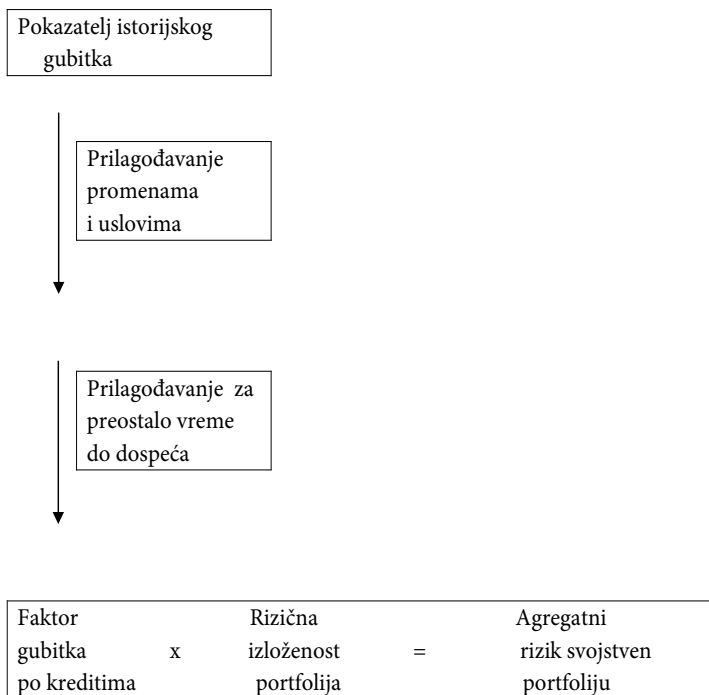

Tabela 3: Procena agregatnog rizika svojstvenog kreditnom portfoliju

pokazatelja istorijskog gubitka na bazi prilagođavanja koja mogu značiti korekciju pokazatelja istorijskog gubitka na veću ili manju vrednost. U tom smislu, važi pravilo da poboljšanje uslova privređivanja u odnosu na prethodni period za rezultat ima manji koeficijent faktora gubitka po kreditima, nego što je to pokazatelj istorijskog gubitka. Nasuprot tome, koeficijent gubitka po kreditima trebalo bi da bude veći od pokazatelja istorijskog gubitka ako je nastupila situacija u kojoj su postojeći uslovi privređivanja lošiji u odnosu na prethodni ekonomski ciklus. Tada bi proizvod koeficijenta gubitka i svote izloženosti porfolia za rezultat imao povećan agregatni kreditni rizik. Agregatni rizik koji je svojstven portfoliju i koji se iskazuje u apsolutnoj vrednosti predstavlja, zapravo, ukupnu svotu rezervisanja kojom banka umanjuje vrednost ukupnih kreditnih potraživanja na teret prihoda u obračunskom periodu.

6. Uspostavljanje odnosa posebnih i opštih rezervi: u prethodnih pet faza metodologije dinamičnog rezervisanja određena je ukupna vrednost rezervisanja za obračunski period. Međutim, to ne isključuje potrebu za obračunavanjem posebnih rezervi za identifikovane potencionalne gubitke. Razlika između agregatnog iznosa pripadajućeg rizika kreditnog porfolia i iznosa identifikovanih potencionalnih gubitaka predstavlja vrednost opštih rezervi koje banka može obračunati štiteći se od neidentifikovanih potencionalnih gubitaka.

Primenom metodologije dinamičnog rezervisanja moguće je uspostaviti odnos posebnih i opštih rezervisanja u skladu sa razvojem ekonomskog ciklusa. Doslednom primenom ovog modela rezervisanja banka može dokazati stabilnost poslovanja iskazivanjem ujednačenih profita, menjajući samo ukupan iznos rezervisanja kojim se terete prihodi u obračunskom vremenskom periodu. Takav pristup politici formiranja rezervi može se grafički prikazati kao na Tabeli 4.

Na Tabeli 4. uočava se relativno stabilna i ravnomerna vrednost rezervisanja. To podrazumeva i uvažavanje sledećih zakonomernosti:

1. U odnosu na dno ekonomskog ciklusa, nivo rezervisanja podiže se upravo srazmerno kako kvalitet portfolija klizi prema dole. Na dnu ekonomskog ciklusa najveća je vrednost ukupnih rezervi. Prema tome, modelom dinamičnog rezervisanja u uslovima recesije potrebno je primeniti veći pokazatelj gubitka po kreditima u ukupnoj vrednosti kreditnog porfolia. Međutim, u tački dna ekonomskog ciklusa relativni udeo opštih rezervi manji je od učešća posebnih rezervi u ukupnom iznosu rezervi.
2. U odnosu na vrh ekonomskog ciklusa, ukupni nivo rezervisanja smanjuje se na nižu vrednost. U tački vrha ekonomskog ciklusa najniža je vrednost ukupni rezervi. Pokazatelji istorijskog gubitka svode se na nižu

vrednost faktora gubitka po kreditima kako bi se prikazao manji stvarni gubitak kreditnog portfolija. Što je manje kredita identifikovano kao nenaplativo, to je ujedno i manja vrednost posebnih, ali zato relativno veći iznos opštih rezervi.

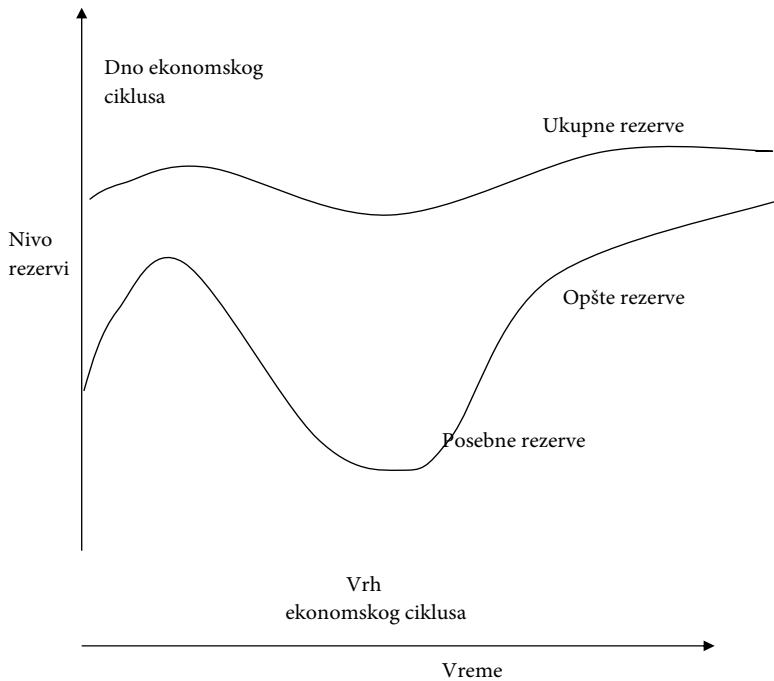

Tabela 4: Odnos rezervi prema stanju ekonomskog ciklusa

6. Kapitalne rezerve

Kapitalne rezerve su rezerve koje se izdvajaju iz dobiti banke nakon oporezivanja i kojima se deo dobiti nakon oporezivanja ostavlja u bančinom poslovnom sistemu radi zaštite od dugoročnih rizika. Kapitalne rezerve povećavaju kapital banke kojim se u načelu deponentima pokazuje sigurnost njihovih uloga. Kapitalnim rezervama se, čak šta više, na prirodan i bankarskom sektoru primeren način, može povećavati garancijski kapital, čime se direktno utiče na ublažavanje rizičnosti aktive banke i povećava koeficijent adekvatnosti kapitala.

Treba razlikovati rezerve koje banka izdvaja u skladu sa zakonskim obavezama od dobrovoljnih rezervi koje banka može interno propisati svojim poslovnim aktima. Ovde je reč upravo o dobrovoljnim ili statutarnim rezervama koje banka formira u zavisnosti od vlastite procene rizičnih događaja u budućnosti, povećavajući garancijski kapital i stvarajući dodatnu zaštitu od rizika. Povećanje sopstvenog kapitala ili kapitalizacija banke antipod je multiplikaciji aktive. Multiplikacija aktive pokazuje koliko banka može rasti ne povećavajući vlastiti kapital. U tom smislu, kapitalizacija banke može biti cilj implementacije formiranja kapitalnih rezervi i zaštite od rizika, a početnu poziciju banke možemo iskazati multiplikacijom aktive.

Primeru radi, pretpostavimo da je banka osim diverzifikacije kreditnog portfolija definisala i drugačiju politiku formiranja kapitalnih rezervi. Budući da se želi pozicionirati u područje mašinogradnje gde postoji jaka konkurencija, banka želi dugoročno da kreditira i rizičnije klijente, pa stoga za svaku godinu unapred za period od pet godina formira dopunske rezerve i neraspoređenu dobit do približnog nivoa od preko 30% vlastitog kapitala. Početni i ciljni bilans banke za period od pet godina mogao bi se prikazati kao u Tabeli 5.

<i>Početni bilans</i>		<i>Ciljni bilans</i>	
MULTIPLIKACIJA		AKTIVE	
KAPITALIZACIJA BANKE			
AKTIVA		PASIVA	
Novac	5	Depoziti	78
Obveznice	10	Zadržana dobit	8
Kredit	75	Zakonske rezerve	2
Fiksna imovina	10	Statutarne rezerve	2
		Upisani kapital	10
Ukupno aktiva	100	Ukupno pasiva	100
Finansijske garancije	25	Potencionalne obav.	25
		Finansijske garancije	20
		Potencionalne obav.	20
2002.		2004.	

Tabela 5: Multiplikacija aktive u odnosu na kapitalizaciju banke

Ciljni bilans ukazuje na značajne promene u strukturi izvora finansiranja. Početni bilans iz 2002. godine pokazuje da se aktivnost banke finansirala iz tuđih izvora sa 78%, a sopstveni kapital je zauzimao 22% od ukupnih izvora.

Ciljnim bilansom promenjena je struktura izvora u korist sopstvenog kapitala. Tako je sopstveni kapital dostigao nivo od 35% što čini porast za 13% u ukupnim izvorima finansiranja. Tako se sa povećanjem sopstvenog kapitala ujedno povećala i zaštita od rizičnih plasmana u mašinogradnji.

Zaključna razmatranja

Upravljanje bankom, u segmentu preuzimanje rizika immanentnog prirodi finansijske institucije, obuhvata razumevanje rizičnih obeležja okruženja banke, identifikaciju i klasifikaciju rizika, njihovo merenje, kontrolu i uspostavljanje instrumenata za zaštitu i smanjenje izloženosti rizicima. Stoga, mnoge banke se u odnosu na sintagmu „podnositi ili upravljati rizicima“ odlučuju za potonji pristup, odnosno za upravljanje rizicima.

Optimizaciju kreditnog portfolija treba razumeti u smislu permanentnog smanjenja izloženosti rizicima na načelima diverzifikacije portfolija. Uz diverzifikaciju portfolija, politikom formiranja kapitalnih rezervi nadopunjuju se agregatni kontrolni i zaštitni instrumenti kod kreditnog rizika, čime se zaokružuje ciklus upravljanja kreditnim rizikom.

Literatura:

1. Dr Srboljub Jović, *Bankarstvo*, Naučna knjiga, Beograd, 1990.
2. Dr Milutin Ćirović, *Bankarski menadžment*, Ekonomski institut, Beograd, 2002.
3. Dr Uroš Ćurčić, *Bankarski portfolio menadžment - Strategijsko upravljanje bankom, bilansom i portfolio rizicima banke*, Feljton, Novi Sad, 2002.
4. Dr Borko Krstić, *Bankarstvo*, Ekonomski fakultet, Niš, 1999.
5. Joseph F. Sinkey, *Commercial bank financial management*, Macmillan Publisher, New York 1991.
6. Fabozzi J. F. *Investment*, Prentice Hall Inc. 1995.
7. Frank P. Johnson and Richard D. Johnson, *Commercial Bank Management*, the Dryden Press, New Xork, 1985.
8. Zakon o bankama, Službeni glasnik RS, br. 107/05 i 91/10

PROTECTION AGAINST CREDIT RISK BY OPTIMIZATION OF CREDIT PORTFOLIOS AND IMPLEMENTATION OF RESERVES POLICY

Abstract: Using a scientifically based method of credit risk management it is possible to consistently apply the model of determining the prices of bank credit loans with risk premiums included in the price structure. This method allows a bank to use its revenue to cover the risk of non-payment of loans. At the same time, the bank can both retain its profit orientation and abide by the principles of liquidity and security, without activating collaterals. Furthermore, to ensure an aggregate protection of the bank against all kinds of risks, including credit risks, it is advisable to opt for capitalization of the bank as its permanent business orientation. This would involve a scientifically based method of permanent diversification of portfolios. Mostly, reserves policy refers to a strategic increase of capital reserves. Bank capitalization as means of long-term credit risk protection is therefore promoted as an antithesis to multiplying assets. Moreover, it would be important for the bank to implement a policy of accumulating reserves from the current revenue, which involves the method of dynamic accumulation. Using this method, it is possible to permanently assess the risk of a particular credit portfolio, and to evaluate it in relation to the current economic cycle.

Key words: credit risk, portfolio, bank capital, special reserves, credit policy